ma
owe
ów
owych

Vol. misc. inscr.

Pisma urzędowe z czasów rozbiorowych.

[Amtliche Schriften aus der Zeit der Theilungen.]

Od Deputacyi do tego wyznaczoney.

URZĄDZENIE WIECZNE
DOBR DZIEDZICTWA PUBLICZNEGO.

Z Proiektu JX. Offowskiego.

Gdy dla Dobra ogólnego Rzepltey My Król, wraz z Skonfederowanemi Stanami, postanowiliśmy wszystkie dobra w Koronię i Litwie Królewszczyznami, pod iaką bądź nomenklaturą, dotąd nie dziedzictwem Rzepltey będące, przemienić w dobra Ziemiańskie, i przeistoczyć one na wieczność w dziedzictwo Obywatelskie; dogadzaiac zarównie, tak pomyślności Obywatelów, iako też upewnieniu dochodow publicznych z przedaży dóbr Rzpltey wynikaiących; dla uskutecznienia przeto tych zamiarów zbawiennych, mieć chcemy i stanowiemy, co nastepuie:

Ubespieczenie wiary publiczney.

ARTYKUŁ 1wszy.

W Punkcie 1wszym.

1mo. Wszelka własność Obywatelska, mianowicie zaś własność nieruchoma Ziemska, ani pomyślności Obywatelów należycie nie ustanowia, ani w ogule bogactw Kraiowych w miarę wielkości swoiey waloru nie ma, ieżeli mocą prawa Konstytucyinego, Jestestwo Rządu ocalaiącego, nie porusżenie i na wieki stale zabespieczoną nie zostanie; a przeto

2do. Na czele tey Uchwały Naszey, względem przemiany Królewszczyzn, w dobra Ziemiańskie dziedziczne zaręczamy nayuroczyściey, nie porusżone na zawsze utrzymywanie wszelkiego nadania dóbr Ziemskich, czyli przez Nas Króla, z mocy prawa, bądź przez Królów Poprze-

A dników

dnikòw naſzych, czyli przez Seymy, bądź wolne, bądź pod związkiem Konfederackim odbyte, naſtąpionego z wyraźnym *in Volumina Legum* wpiſaniem onego, waruiąc iak nayściśley, iż odtąd, wſzełkie z tego źrzódła pochodzące właſności i dziedzictwa, równie za nie wątpliwe i nie zaprzeczone w całym Narodzie naſzym utrzymywane bydź maią, iak wſzyſtkie w ogòlności nabycia Ziemiańſkie, przez ſpadki, działy lub dobrowolne przedaże, czyli darowizny oſiągnięte, i zadziedziczone.

3tio. Zamienione na dziedzictwa Obywatelſkie Królewſzczyzny, gdy właścicielòw dziedzicòw, mieć będą w rozkładzie ciężarów publicznych; żadney na potym różnicy od innych wſzelkich dóbr Ziemiańſkich podlegać nie maią, a odtąd zaraz pod żadnym pozorem nigdy na Seymach, bądź ordynaryinych, bądź gotowych, bądź Konſtytucyinych nawet, iakiekolwiek naruſzenie takowey na dziedzictwa zamiany, czy to przez nas Kròla, czy przez Naſtępcòw Naſzych, w propozycyach od Tronu do Obrad Seymowych podawane nie będą, pod warunkiem uznania takowych propozycyi, za kroki gwałt beſpieczeńſtwu publicznemu przynoſzące; ani w żadney Inſtrukcyi dla Poſła od wybierców iego ſłużyć maiącey, nic takowego rzeczonym nadaniom Ziemſkim przeciwnego mieścić ſię nigdy nie będzie mogło, pod warunkiem nie legalności, nie tylko całey Inſtrukcyi, ale i wyboru Poſłów, ktòrzyby w takie Inſtrukcye opatrzeni byli, ani wreſzcie w Seymie żadnym nikt, czy to w złączonych izbach, czyli po rozłączeniu, bądź w izbie Prawodawczey, bądź w Senatorſkiey, i czyli wpróſt, czyli nawiaſem wprowadzać takiey materyi, którаby oſłabiała moc przemiany Królewſzczyzn na dziedzictwa Obywatelſkie mocen nie będzie, pod ſurowością wyłączenia natychmiaſt z izby czynney i odeſłania do Sądów Seymowych, po ſłuſzne ukaranie na wzruſzaiących ſpokoyność publiczną prawami świeżo zapadłemi uznane.

4to. Łączemy razem do tey nieporuſzoney na zawſze uſtawy zaręczenia dobrey wiary publiczney, ogulny warunek umacniaiący beſpieczeńſtwo wſzelkich maiątków Obywatelſkich i wſzelkiey iakiey bądź natury właſności nie zaprzeczoney, bądź wieczney, bądź doczeſney; zaręczaiąc ſobie nawzaiem, My Kròl i Zgromadzone Seymuiące Stany, a powagą naywyżſzey Władzy, zaręczaiąc podobnie całemu Narodowi, iż odtąd nigdy rozpoznawania iakiegokolwiek ſporu o właſność, tak między Obywatelami zachodzącego, iako też między kimkolwiek, a ſkarbem publicznym podnieſionego, ani do Władzy Prawodawczey, ani do Władzy wykonawczey wprowadzać nie dopuściemy, lecz do Władzy Sądowniczey, gdzie co z przepiſu Praw należy, i z porządku Sądowości przychodzić ma, zawſze takowe ſprawy zwrócone mieć chcemy, a warunek ten do iſtotnych zaſad uſtanawiaiących granice podzielnych Władzy ogòlnego Rządu, wolney na zawſze Rzeczypoſpolitey należyć uznaiemy.

W Punkcie drugim.

5to. Na tak nieporuſzoney na potomne wieki zaſadzie, nieodzownym wyrokiem ſtanowiemy, aby wſzyſtkie Kròlewſzczyzny, pod iakim bądź nazwiſkiem w Koronie i Litwie będące, na wieczyſte dziedzictwa częściami w przeznaczonym czaſie i ſpoſobie, w naſtępuiących warunkach opiſanym, rozprzedane zoſtały.

6to. Oſtrzegamy nakoniec. iż Prawa doczeſne, bądź dożywotnie, bądź na pokolenia do wybrania kapitałów rożciągnione, bądź Emſiteu-

 tyczne

tyczne czyiekolwiek na Królewszczyznach zawarowane, przyzwoicie ocalone mieć chcemy, i słuszny szacunek za takową wartość własności doczesney, iaka komu okaże się sprawiedliwie należyć, w poniżey oznaczonych warunkach zabespieczamy; niemniey i to na stronę uprzywileiowanych dzierżawców, zapewniamy, iż w spokoynym posiadaniu swoim, i w użytkowaniu z Prawa sobie należnym, tak własności dochodów, iako też summ za sprawiedliwie wniesione uznanych, żadney przeszkody mieć nie będą, dopóki z porządku tym prawem w następuiącym Artykule przepisanego przedaż wieczysta następować nie będzie z powinnym względem dla życzliwości Obywatelskiey tych Królewszczyzn Possessorów, którzy własnym maiątkiem dziedzictwo Rzepltey dotąd były do realnego i trwałego wydoskonalenia przyprowadzili.

ARTYKUŁ II.

Ustanowienie nowey Lustracyi na przedaż przez plus offerencyą, i prawidła w tey mierze.

W Punkcie trzecim.

1mo Aby tak obszerny maiątek Ziemski, wychodząc z udzielnego władania Rzeczypospolitey, i przemieniaiąc naturę swoiey własności, znalazł się na potomne czasy ze wszech miar pewny, określony, od sporów prawnych wyięty, i z wszelkich pieniactwa zawiązków oczyszczony, niemniey do łatwey podzielności końcem przedaży częściami, nayporządniey usposobiony mieć chcemy, aby pierwey wszelkie spory prawne, stosownie do prawa, pod tytułem; Miasta: uchwalonego, wiszące, z iedney strony, między Królewszczyznami, a z drugiey między Ziemskiemi dobrami ostatecznie rozwiązane były, czyli te o własność iakich bądź gruntów, by nayobszernieyszych, bądź osiadłych, bądź nie osiadłych, czyli o pomnieysze wydziały pól, lasów, iuż w dyfferencyach, iuż w szachownicach, iuż na koniec pod prawem wspólności wrębów, wstępów i tym podobnym byłyby: a to w brzmieniu prawa: Rozgraniczenie normalne całego Kraiu, ustanowić się maiącego, i ktore zaraz do decyzyi wziąść postanawiamy.

W Punkcie czwartym.

2do. Zalecamy także Assessoryom, Koronney i Litewskiey, aby w przeciągu nay więcey dwóch lat ukończyły, także stosownie do prawa o Miastach zapadłego, wszelkie wiszące sprawy, między Miastami wolnemi i Starostami, bądź o grunta, bądź o inne użytki z iedney, lub drugiey strony zaprzeczone, a tenże lat przeciąg Referendarzom Oboyga Narodów oznaczamy do ostatecznego rozwiązania sporów o grunta, swobody; niemniey o daniny i powinności Włościanów w Królewszczyznach osiadłych.

3tio. Gdyby zaś żadna strona w tym przeciągu lat dwóch naywięcey, spraw w Assessoryi, bądź w Referendaryi nie skończyła, w tedy za upadłe na zawsze poczytane zostaną, z tym wszakże ostrzeżeniem: iż w dochodzie publicznym dostrzegać powinni będą Kommissarze do tego dzieła wyznaczeni, aby własność Rzeplitey z dowodów odkryta i uznana została pierwey, niżeli uchwalona tym prawem przedaż Królewszczyzn w skutku nastąpi, po ktorey żadne iuż takowe spory podniesionemi bydź nie będą mogły, i Rzeplta żadnego sobie do nich zwrotu, ani swoim prawa nabywcom nie zostawuie.

W Punkcie piątym.

4to. W celu naydokładnieyszego dopełnienia zamiarów zwyż wymienionych, i zupełnego zabespieczenia, tak ludu wieyskiego pomyślności, iako też powiększenia dochodów publicznych, wyznaczamy Kommissarzów nadzwyczaynych skarbu Rzepltey, którzy do obowiązku całego składu Kommissyów skarbowych należyć

żyć nie maią; związek atoli i wſzelkie porozumienie z Kommiſſyami temiż mieć będą, i od nich wſzelkiey potrzebney wiadomości, rady, pomocy zaſięgać maią, iedynie urządzeniem Królewſzczyzn, w porządku rozprzedania onych na wieczyſte dziedzictwa Ziemiańſkie, zatrudniaiąc ſię i przez cały czas urzędowania ſwoiego Inwentarze podawcze, niemniey ſummaryuſze intrat, z których ſłuſzna cena wieczyſtey wartości tych dziedzictw ułożona będzie iak naywierniey i naypilniey ſporządzaiąc. Spoſób poſtępowania w tym dziele niżſzemi Artykułami opiſany będzie prawidłem pracy i obowiązków tychże nadzwyczaynych Kommiſſarzów, a oprócz nadgrody po ukończonym dziele, którey wymiar z doſkonałości ich roboty, to ieſt: z powiękſzoney wartości tych dóbr, nad ſtan dziſieyſzy poſtanowionym zoſtanie, iako niżey, tym czaſem, aby bez ſwoiey ſtraty tę zatrudniaiącą i koſztowną uſługę, dla ſkarbu Publicznego odbywali, coroczną w pietnaſtu tyſięcach penſyą, dla tych nadzwyczaynych Kommiſſarzów, tak z Skarbu Korounego, iako też Litewſkiego naznaczamy.

5to. Ziemiomiercom, Rachmiſtrzom, Piſarzom, i wſzelkim pomocnikom, których ci Kommiſſarze nadzwyczayni używać będą mieli potrzebę, tyle opłacać podobnie corocznie *reſpective* Skarbów zlecamy; ile ciż Kommiſſarze nadzwyczayni roſtropnością ſwoią, wraz z Kommiſſyami Skarbowemi umiarkuią i żądać będą.

W Punkcie ſzóſtym,

6to. Dla ſkutecznieyſzego zapewnienia pomyślności zamiaru, i tym gruntownieyſzego zapewnienia pożytku Rzepltey, ſtanowiemy wybór Komiſſarzów nadzwyczaynych wzwyż wſpomnionych, przez całą Izbę Seymuiącą, przez większość dwóch części,

ści, przeciwko trzeciey, wotów ſekretnych z pomiędzy Obywatelów, Staroſtw niemaiących.

W Punkcie ſiódmym.

7mo. W Koronie pięć naznaczamy Wydziałów, z których każdy około 20. tyſięcy Dymów Wieyſkich, według Taryffy z oſtatniey Luſtracyi wyciągnioney obeymować będzie, mniey, lub więcey, nie przywiązuiąc ſię tak ściśle do liczby dymów, iako raczey do porządnego rozkładu, tychże pięciu Wydziałów, aby Kommiſſarze w Wydziale ſwoim z więkſzą zręcznością obiazd i dozór powinny odbywać mogli, powierzone oraz ſobie tych dóbr urządzenie, łatwiey do ſkutku przywieść zdołali; w Wielkim Xięſtwie Litewſkim, trzy wydziały obiąć maią wſzyſtkie Królewſzczyzny, nie tak do równey liczby dymów, albo dochodów Skarbowych teraźnieyſzych ſtoſowane, iako raczey w rozkładzie swoim dogodne Kommiſſarzom, w zręcznym dopilnowaniu zleconego im dzieła, w czym wſzyſtkim, iak nayrychley Kommiſſye Skarbowe Oboyga Narodów, wraz z Kommiſſarzami nadzwyczaynemi, dopełnić prawo ninieyſze, co do ułożenia wydziałów, ſtarać ſię będą.

W Punkcie osmym.

8vo. Na każdy Wydział, tak w Koronie, iako i w Litwie po dwóch Kommiſſarzów nadzwyczaynych przeznaczamy: a że w przemianie dziedzictwa publicznego, w dziedzictwa Obywatelskie prywatne, powſzechne dobro Narodu, ieſt w naypierwſzym celu, poślednim zaś fiſkalny zamiar powiękſzenia dochodu publicznego, z tych przeto dwóch względów ogólną powinność doſkonałego urządzenia Królewſzczyzn, w porządku rozprzedania onych na wieczność, w następuiących ſzczegółach obiaśniamy:

1mo. Obowiązani będą ci Kommiſſarze dopilnować zupełnego ukoń-

czenia wiſzących iakichkolwiek ſporów prawnych, iako też ſpraw o przywłaſzczane na iedną i na drugą ſtronę grunta, i o prawdziwe granice, według Artykułu tak, aby bądź z dobrami Ziemſkiemi, bądź z Miaſtami, żadna nie zoſtała kłótnia, niepewność własnościòw ſprzedać ſię Obywatelom na dziedzictwo maiących ſprawuiąca.

2do. Dopilnuią ciż Kommiſſarze nadzwyczayni, zakończenia wſzelkich ſporów, tak w Aſſeſſoryach, iak i w Referendaryach, w czym Kommiſſye Skarbowe Oboyga Narodów na żądanie tych Kommiſſarzów nadzwyczaynych, potrzebne uwiadomienia i pomoc w doſtawieniu Plenipotentów i Officyaliſtów Skarbowych użyczać maią, zalecaiąc tymże takie poſłuſzeńſtwo nadzwyczaynym Kommiſſarzom, do iakiego Kommiſſyom Skarbowym obowiązani ſą; niemniey i Kommiſſye Woiewòdzkie obowiązuiemy, aby we wſzyſtkim pomocą były, i podobnie Kommiſſyom Granicznym, iak tylko uſtanowione zoſtaną.

3tio. Wewnętrzny ſtan oſiadłości, na niewzruſzonych zaſadach ciż Kommiſſarze nadzwyczayni urządzą, nieodbiegaiąc nigdy od tego prawidła, aby przyczynienie Skarbowi publicznemu znacznieyſzego dochodu z umocnieniem loſu rolników i trwałey pomyślności tychże uwiecznieniem poiednać zawſze i wſzędzie ſtarali ſię.

W Punkcie dziewiątym.

9no. Szczególne urządzenia tyczące ſię wewnętrzney oſiadłości, które nadzwyczayni Kommiſſarze Skarbu Rzeczypoſpolitey czynić maią, obeymą nayprzòd ſtan gruntów; i dla tego zaczną od Geometrycznego wymierzenia każdey Krolewſzczyzny, z wyſzczegòlnieniem gruntów ornych, łąk, paſtwiſk i laſòw; tudzież z oznaczeniem wſzędzie różnicy ziemi dobrey, śrzedniey i podłey, nakoniec granice używalne między wſiami, które na Mappie znaczone być maią; pokąd zaś Geometrowie zatrudnionemi będą robotą pomiaru wnętrznego Staroſtw, w przeciągu tego czaſu Kommiſſarze nadzwyczayni używſzy przybranych pomocników, weydą w rozpoznanie działòw gruntowych, Włościańſkich y łanòw Dworſkich, ile z opiſów podawczych y Luſtracyinych Inwentarzów, iako też z wybadania od gromad dociec będą mogli, wyciągną zupełny opis podziału gruntów każdey oſady, iaki ieſt w aktualnym używaniu, przeyrzą Prawa y nadania Włościańſkie, a co znaydą dowodnego, porządnie u ſiebie zapiſzą; nakoniec, to wſzyſtko umieſzczą w opiſie ſwoim, co może być ſzczególną każdey poſady zaletą, y co z przyległości Miaſt, albo portów, lub z innych ſzczegułòw każdemu mieyſcu właściwych, wartość Dziedziczną Królewſzyzny pomnożyć może.

W Punkcie dziesiątym.

10mo. Zaſięgną także dokładney wiadomości w każdym Powiecie y w zupełnym zgromadzeniu Kommiſſyów Powiatowych, iako w różnych okolicach zwyczaiem powſzechnym uſtanawia ſię ze wſzelkich powinności y danin z Dobr Ziemſkich na wieczyſtą przedaż? Jaki wzroſt wzięła ta cena od lat kilku y kilkunaſtu? wymiarkuią do iakiego ſtopnia mogłaby być podnieſiona ta cena w okolicznościach pozoſtałych Kraiu naſzego w czaſie pomienioney Konkurencyi do wolnego nabywania Prawem Dziedzicznym Dòbr Ziemſkich, użyią y tey pilności, aby corocznie ziechali na mieyſce publicznych Kontraktów Obywatelſkich względnie każdego Wydziału, iaki ſię im do urządzenia doſtanie, gdzie uważać będą iak ſię zwykle uſtanawia między Obywatelami wieczyſta cena Dóbr Ziemſkich, z iakich źrzódeł y w iaki ſpoſòb rachuią ſię Intraty, iaki ieſt pokup na dobra, wyrozumiewać będą z świątłych

C

y cnotliwych Obywatelów, do iakiego stopnia słuszna cena Dziedzictwa Królewszczyzn doprowadzona być może, gdzie sami Kommissarze dla rozdzielności Kontraktów Obywatelskich w iednym czasie nie będą mogli doiechać, z przybranych pomocników nayzdatnieysze Osoby poszlą, i onym polecą, aby się o tym wszystkim dokładnie zawiadomili, a wszelkie takowe wiadomości, iako też co w powyższym punkcie nakazano, w porządnym opisaniu zachowaią, aby z nich w czasie korzystali.

W Punkcie iedenastym.

11mo. Gdy dzieło wymiaru geometrycznego każdey Królewszczyzny w całości zakończone będzie, tak co do zdeterminowanych granic, iako też wymierzonego Stanu całego wnętrznego, y Mappa w zupełnym porządku złożona zostanie od Geometrów, którzy gdzie gotowe znaydą, po zweryfikowaniu wierności wymiaru, użyć tych mogą, wtedy Kommissarze sami używaiąc do pomocy Geometrów, Rachmistrzów y Pisarzów, przez siebie dobranych, zniosą wielkość gruntów Włościańskich y Dworskich z podania sobie iuż wiadomą y opisaną z rzeczywistą rozległością przez geometrów wynalezioną, dostrzegą zaraz z tego porównania, co za układ wypada w nowym urządzeniu pomiarów stosownie do prawdziwey rozległości gruntów, a z drugiey strony względnie do liczby Gospodarzów Rolników każdą osiadłość składaiących zachowaią, z zupełną dobrą wiarą y sprawiedliwością co z Praw y nadań pewnych należyć komu znaleźli, lecz dla powszechnego y wspólnego dobra każdey osady y dla stałych korzyści każdego Włościanina takie wszędzie pomiary gruntów, robić każą, iakich mieyscowy porządek wyciągać będzie, ocalaiąc każdemu własność gruntową, iaka komu służyła z nadania dowiedzionego co do iey wartości, gdzie zaś potrzeba będzie w

pomie-

pomięszanych szachownicach między dwoma Starostwami Sąsiaduiącemi sobie, słuszne poczynią zamiany; Rolnikom niedostateczny grunt posiadaiącym oznaczą nowe Wydziały w takiey dostateczności, aby wystarczać mogły y na życie tychże, y na fundusz tak opłaty, iako też robocizny od nichże należney, gdzie są Lasy znaczne, lub zarośle różne, proporcyonalny oddział tychże na potrzeby fundów Starościńskich uczyniwszy, wreszcie ochotnikom Gospodarzom pewnym część iaką Lasu albo zarośli za słuszną opłatę czynszową do ich gruntu przyłączą, y w pomiarach Geometrycznie oznaczyć każą; Pasieczyska y Pszczelniki, ogrody, iako też Stawki, ieżeli gdzie naydą puste, za przyzwoitą opłatę czynszową nadadzą, a dawne w dobrey wierze posiadane przy Właścicielach zachowaią, zapewnią Włościanów wszystkich, iż teraźnieysze Wydziały y nadanie gruntów wszelkich, Prawem Emfiteutyczney własności co 60. lat tylko przez Dziedzica Konfirmować się maiącey, dla zachowania szczególnie tytułu *domini* iego z nieporuszonego na zawsze wyroku Rzeczypospolitey otrzymaią, zapewnią też Włościanów ciż Kommissarze nadzwyczayni, że napotym ciężarów żadnych publicznych z mocy Prawa znosić nie będą takich, iakie onych nad równość z Włościanami w dawnych Ziemiańskich Dobrach uciskały, iako to: podwóyny zaciąg do Woyska, stanowiska Woyskowe, Półpodymne, y tym podobne.

12mo. W każdey Wsi pomiary Rolnicze y grunta wszelkie do teyże przyłączone, iako w Jnwentarzu dokładnym, który za podawczy przyszłemu Dziedzicowi służyć ma, opisane będą, tak na polach y mieyscach wszelkich oznaczone być maią znakami trwałemi, których odnawianie w pewnych czasach każdey Groma-

dzie Wieyſkiey zalecone będzie, też ſame pomiary y wydziały, Mappa Geometryczna wſkazywać ma.

W Punkcie dwónaſtym.

13tio. Wſzyſtkie Krolewſzczyzny podzielone byé maią na części w takim porządku, aby podzielnie rozprzedane być mogły, tak zaś podzielone Folwarki, czyli rożne części do oſobnego Goſpodarſtwa ſtoſowne wnieſione być maią na oddzielne Mappy Geometryczne, y w całym okryśleniu ſwoim do razu wieczyſtemi granicami oznaczone zoſtaną, z tym iednak warunkiem, aby każdy Folwark, czyli oddział, oſobne zagoſpodarowanie ſkładać maiący, doſtateczną wygodę goſpodarſką, y względem ſamego Dziedzica, y względem oſiadłości gromadzkiey w ograniczeniu ſwoim znaydować mógł, niedopuſzczaiąc takich podziałów, z których wynikałoby zmnieyſzenie wartości rozerwanych części, iaką one w złączeniu ſwoim mieć mogą, y nadal dla Dziedzica, y w czaſie przedaży na podnieſienie ceny wieczyſtey dla Skarbu Publicznego; te przeſtrogi w ſzczegòlności rozciągamy do Kuźnic wſzelkich, y innych takowych Fabryk, które bez zwykłey pomocy przyłączonych Wioſek y Laſów upadaćby muſiały.

W Punkcie trzynaſtym.

14to. Powinności daniny, y opłaty wſzelkie przyſzłym Dziedzicom należyć maiące tak poſtanowią, aby wzgląd ſprawiedliwy był zachowany, iuż na Prawa y nadania, iakie ſłużyły Włościanom w Krolewſzczyznach oſiadłym, iuż w nadgrodę uchylonych ciężarów publicznych, iakie nad równość Dóbr Ziemiańſkich Krolewſzyznom właściwe były, iuż za przyczynione w nowych pomiarach grunta, iuż za upewnioną własność Emfiteutyczną. Dla uſtanowienia zaś tych ſłuſznych powinności, danin y opłat, uważać będą Kommiſſarze zwyczay Woiewództw, Powiatów, y okolic rożnych, ſtoſownie

do wiel-

do wielkości dobroci gruntu, oraz ſzczegòlnych korzyści mieyſcowych, baczność także mieć będą na ſtan Włościanów y rolnictwa Dworſkiego, aby do potrzeby obrabiania gruntów Dworſkich robociznę uſtanowili, gdzie zaś ta mniey potrzebna, albo wcale nieużywana okazałaby ſię, a opłata w pieniądzach byłaby zawodną, tam zbożową daninę mianowicie żyta y ięczmienia na Browary y Gorzelnie dla Dziedzicòw przygodnego lub w części lub w całości z pewnego pomiaru gruntów oznaczą, iako y w innych produktach wieyſkich, gdzie nakoniec pieniężne Czynſze dogodne być mogą ròwnie na ſtronę Dziedzica, iako na ſtronę Włościan, zamiaſt wſzelkich innych powinności y danin lub w większey części przy niektòrych daninach, tam czynsze według ſtanu aktualnego rzeczy uſtanowione do śrzedniey ceny zboża przyròwnaią, y Inwentarzem podawczym na ſtronę przyſzłych Dziedziców wyraźnie oſtrzegą, iż co lat 15. Czynsz takowy pienieżny do proporcyi ceny zboż, albo w śrzednim umiarkowaniu z oſtatnich kilku lat podwyższonym być będzie mógł, za podwyższeniem ſię ceny na zboże, albo bez podwyżſzenia na drugie lat 15. przeciągnie ſię bez mocy Dziedzicom zoſtawioney w ciągu wybiegu lat 15. podwyższenia bynaymniey determinowanego Czynſzu.

15to. Oſtrzegą też ci Kommiſſarze nadzwyczayni Inwentarzem podawczym, iż oprócz przyczyny z podwyżſzenia ceny zboża wynikaiącey, żadne inne Goſpodarſkie Włościan pożytki y zarobki bądź naywiękſze z pomyślnością czasów pomnożone, nowey opłacie Czynſzowey na rzecz Dziedzica podpadać nie będą, chybaby wynikały z nowych dobrowolnych Kontraktów y ze źrzódła tych Artykułów, które dochodem przyszłych Dziedziców w In-

D

wentarzach wytkniętemi będą, wolno zaś w każdym czaſie zoſtawić Dziedzicom y Włościanom zamieniać przez dobrowolne wzaiemne ugody y Kontrakty początkowo Jnwentarzem podawczym uſtanowioną powinność robocizny, na daninę, lub opłatę Czynszową, y przeciwnie, a takowe dobrowolne ugody pod Prawa powſzechne ſtałość dobrowolnych Kontraktów zabeſpieczaiące podpadać maią.

W Punkcie czternaſtym.

16to. Pomiary gruntów rolnych tak rozróżnią w opiſaniu Jnwentarſkim Kommiſſarze nadzwyczayni, aby wydziały Goſpodarzów Rolników zawſze utrzymywane były w nierozerwaney całości, równie także działy pòł-rolników, co ſtoſownie do rożnych Prowincyów y Województw rozumieć ſię ma, gdzie różne podziały na Włóki, pòł-Włóki, lub na grunta pługowe poczworne y parowe, albo inaczey zwane, ſą w używaniu, oſtrzegaiąc wſzakże zarazem iż po zmarłym Oycu grunt onego od pewney miary w rozdział iść nie powinien, ale ſyn ſtarſzy z wdową Matką, ieżeli pozoſtała, y do Goſpodarſtwa za uznaniem Zwierzchności Dworſkiey ſpoſobna, wſpólnie rządzić będzie, inne zaś dzieci oboiey płci, gdy dla nich wydział gruntu w oddzielnym podług Jnwentarza obwodzie z ſpoſobnością oſobnego goſpodarowania nie wypadnie, ſpłatę równą z dorobku Oycowſkiego wezmą, ile maiątek wyſtarczy, bez odięcia Matce z ſtarſzym Synem doſtateczney ſpoſobności utrzymania gruntowego Goſpodarſtwa, które po życiu Matki w całości zoſtać ma przy ſtarſzym ſynie.

17mo. Gdyby Włościanin grunt w rolniczym wydziale za Prawem Emfiteutycznego nadania poſiadaiący przedać chciał, to że wolno iemu będzie; Kommiſſarze nadzwyczayni Jnwentarzem podawczym zapewnić

maią,

maią, aby tylko Dziedzicowi okazał ſprzedaiący, że doſtatecznego zaſtępnika na ſwoim mieyſcu oſadza, y grunt nad oznaczoną miarę niezmieyſzony zoſtawuie; Dziedzic zaś przeſzkadzać nie ma takowey przedaży do wybiegu lat w Prawie Emfiteutycznym wyrażonych, byle dokument przedaży do Aktow Sądowych był wprowadzony tak dla wiadomości Dworu, iako też dla większey pewności kupuiącego.

w Punkcie piętnaſtym.

18vo. Innym Ludziom na gruncie oſiadłym, którzy nie tak z rolnictwa iak z innego zarobku żyią, y rzemioſłem iakim lub innym przemyſłem bawiąc ſię, bez trzymania roli, dorobek ſwóy pomnażać mogą, a w pomoc tylko do żywności y wygody ſwoiey, część iaką gruntu utrzymuią, albo otrzymać żądaią na ogrody, ſady, łąki, bądź y na małe obſiewy zbożowe Prawem nadania Emfiteutycznego, takowe grunta ſłużyć maią tymże za ſłuſzną opłatę Czynſzu, daniny, bądź robocizny, podług wyſzczegulnienia względem każdey części, a częściami takowemi po Rodzicach dzieci mogą ſię dzielić y w każdym czaſie takowe części podzielnie właściciel za wiadomością Dziedzica komu innemu przedać ieſt mocen, z warunkiem opłacenia przez nabywcę czynſzu, bądź daniny, albo pełnienia udeterminowaney robocizny.

w Punkcie Szesnaſtym.

19no. Gdzie szczupłość gruntow wieyſkich, nie dozwala przyzwoicie obdzielić wſzyſtkich zaſiedziałych Ludzi w takiey doſtateczności, aby z nadaney ſobie roli żyć mogli, zwłaſzcza kiedy ani rzemioſła żadnego nieumieią, ani w tym mieyſcu pewnego zarobku nieznayduią, y bez oſobnego pomięſzkania w komornym tylko ſiedzą, a żądaią ſami, aby w innym mieyſcu na doſtateczney roli oſadzeni być mogli, takich Kommissarze w inne dobra do wydziału ſwe-

D 2

go należące, gdzieby gruntu wolnego zbywało, przeniosą, albo w nieſpòſobności dogodzenia onym, tą oſiarą przenieſienia ich w inną Królewſzczyznę za wolnych od wſzelkiey na rzecz Dziedzica robocizny y opłaty w podziałach Ludności wieyſkiey zapiſać każą, ogulnie zaś dla wſzyſtkich Ludzi gruntu nie trzymaiących, y pod żadnym kontraktem nie zoſtaiących wolność oſtrzegą przyiścia w każdym czaſie, gdzie zechcą.

w Punkcie Siedmnaſtym

20mo. Intraty Starościńſkie z aręd, propinacyi, czynſzow Mieyſkich y z innych źrzodeł w Miaſtach wynikaiące, wſzelkiemi dowodami maią bydź wyiaśnione, ieżeli ſą ſprawiedliwe y prawne, zatym w ſzczegułach ſwoich, ile ſię ich zamyka w obrębie gruntu Mieyſkiego, będą takowe intraty Starościńſkie wypiſane i do ſummaryuſzu każdey Krolewſzczyzny intrat oſobno przyłączone w takiey wielości, w iakiey znaydą ſię przez wyciągnienie ſrzedniey ſummy z 3. lat poprzedzaiących, oſtatni rok tego urządzenia Krolewſzczyzn ninieyſzym Prawem nakazanego, przyłączą, nakoniec Kommiſſarze zdania ſwoie, czyli na potym po rozprzedaniu Staroſtw zręczniey byłoby dla Kommiſſyów Skarbowych wyciągać z Miaſt ten coroczny dochod przez używane w Miaſtach Licytacye, czyli raczey wypadałoby ſprzedać tenże dochod raz na zawſze Miaſtom za wolne w brzmieniu prawa pod tytułem: *Miaſta Krolewſkie* uznanym, upewniwſzy ſtałą intratę dla Skarbu publicznego, za ktòrey pewność cała powſzechność Mieyſka w każdym mieyſcu w odpowiedzi byłaby. O czym Kommiſſye w ſwoim czaſie Proiekt do Prawa podadzą.

w Punkcie Ośmnaſtym

21mo. Po uſtanowieniu powinności, danin y opłat wſzelkiego rodzaiu od Włościan z każdego pomiaru należnych, po urządzeniu zupełnym

nym przyſzło podawczego każdey Wsi inwentarza, przyſtąpią Kommiſſarze nadzwyczayni do ułożenia Ceny wſzelkich danin y robocizny, lub wyſiewów, iaka w każdym mieyſcu według prawideł zwyż przepiſanych na wieczyſtą przedaż Dobr ſtanowić ſię może. Ztąd wyrachowaną na pieniądze ſummę wyciągną y wſzelki inny dochod z Czynſzów z aręd, czyli z propinacyi albo z kuźnic, czyli innych Fabryk y iakichkolwiek źrzodeł gruntowych wynikaiący opiſzą. Nakoniec z tego wſzyſtkiego Summaryuſze intraty w gatunkach ſwoich mianowaney ułożą, y dochod całkowity w ogulną ſummę ściągną względnie do każdey części, albo Folwarku, iak z rozdziału Staroſtwa potrzebnego y z ograniczenia wypadnie; nadto, gdzie ſą laſy y bory nad zwyczayną potrzebę Dobr, ſpoſobne do wynalezienia z nich pożytku, przyzwoicie też pożytki ocenią; dołożą wreſzcie ciż Kommiſſarze nadzwyczayni w tym Summaryuſzu, ieżeli ktòre Dobra ſzczególną iaką zaletę maią, z przyległości rzek ſpławnych, Miaſt handlowych, albo z bliſkości ſąſiedzkiego pogranicza.

ARTYKUŁ III.

Porządek Licytacyi y dalsze końcem przedaży Krolewszczyzn warunki.

z Punktu dwudzieſtego

1mo. Dopełnione przez wſzyſtkie poprzedzaiące ſtopnie dzieło urządzenia Królewſzczyzn, przyniosą Kommiſſarze nadzwyczayni Skarbu Rzpltey, do ſkładu Kommiſſyòw Skarbowych, tak w Koronie iako y w Litwie, gdzie wſpolnie w całym ſkładzie Kommiſſyòw porządek naſtąpić maiącey Licytacyi ułożą, a ta nieuchronnie ma bydź poczęta na S. Jan R. 1796. w Koronie y Litwie, a na S. Jan R. 1798. zakończyć ſię ma podług poniżſzych przepiſòw.

2. Ułożywſzy ſłuſzną przedażną cenę każdey Królewſzczyzny, rozdzielą Kommiſſye Skarbowe bilety oznaczaiące Staroſtwa w proporcyi Wydziałow, iako wyżey, pięciu w Koronie, a trzech w Litwie, y w tym rozkładzie bilety w naczynie przyzwoite włożą, z którego loſami wyciągać każą na termin pierwſzy do ſprzedania, na drugi, y trzeci; dzieląc przedaż na termina w ſummie ogulney

ney zbliżaiącey ſię do równości na każdy czas Licytacyi.

3. Po takowym przeznaczeniu Staroſtw przez losy na przedaż, w każdym terminie pół Rokiem przed determinowaną Licytacyą Kommiſſye Skar:Uniwerſałami do Kommis: Woiewodzkich a przez te do Parafiow *viâ cursoria* (na co atteſtata u ſiebie zachowaią) ogłoſzą co do przedania wypadać będzie w każdym czaſie, y w iakim Mieście wydziału *respective* każdego, Krolewſzczyzny rozprzedane będą, a do tych Uniwerſałow przyłączą Kommiſſye Skarbowe zbiory Rubryk dla wiadomości powſzechney zawieraiące pod tytułem każdego Staroſtwa Licytować ſię maiącego, na iak wiele oddzielnych części też podzielone, iaką ludność, iaką liczbę dymow, y iaką rozległość Ziemi, każda z tych części zawiera? do czego obowiązani Włościanie z robocizny, dani, bądź czynſzu, iaka proporcya w każdey części między wyrobionym, a niewyrobionym gruntem, między gatunkiem, oraz dobrey, ſrzedniey, czyli podłey Ziemi, w iakiey obſzerności znayduią ſię Łany Dworne, iakie rodzaie ſą dochodów, y nakoniec w oſtatnich rubrykach iaka wielość y gatunek laſow, y iaka części każdey oddzielney wyprowadzona intrata.

Z Punktu dwudziestego pierwszego.

4to. Ponieważ dla podzielnego rozprzedania Królewſzczyzn ſpoſobem Licytacyi y dla wygody tym większey Obywotelom mieyſce w każdym Wydziale determinowane będzie przez Kommiſſye Skarbowe Oboyga Narodów; na kazdy więc S. Jana termin począwſzy od tego Swięta w R. 1796. do Kommiſſarzow dwòch składu nadzwyczaynego Kommissye Skarbowe delegować przez wota ſekretne kompletu ſwoiego będą po iednym z koła ſwoiego Kommiſsarza, ktòren Rotą poniżey wypiſaną wraz z Kommiſsarzami nadzwyczaynemi w przytomności Obywatelów na Licytacyą zebranych, zaprzyſiągłſzy, do dzieła Licytacyi przyſtąpi, y wraz z temiż Kommiſſarzami nadzwyczaynemi nie pierwey od dzieła Licytacyi uſunąć ſię będzie powinien, pokąd wſzyſtkie części Staroſtw do licytowania przeznaczone, a Uniwerſałem y zbiorem Rubryk ogłoſzone

nay-

naywięcey oſiaruiącym na Dziedzictwo wieczne Ziemiańſkie oddane nie zoſtaną.

5to. Licytacyą nie głośną, ale ſekretną ſtanowiemy, a to w tym ſpoſobie, iż na ſtole przy Kommissarzach nadzwyczaynych, i delegowanym od Kommiſſyi Skarbowey, którzy w komplecie zawſze oſòb trzech bydź powinni, będzie naczynie trzema kłótkami zamknięte, od których klucze każden z Kommiſſarzòw mieć będzie, maiące zaś otwor w górze do wciśnienia tylko karteczki zdatny, a po ogłoſzeniu z porządku, Staroſtwa, ktòre częściami odprzedawane bydź ma, i po okazaniu pierwey wſzyſtkim przytomnym naczynia, że ieſt pròżne, każden z licytować chcących tęż część, i według tego prawa mogących, karteczkę w oczach wſzyſtkich wpuścić będzie winien, z wyrażeniem w oney imienia i przezwiſka ſwoiego, oraz ſummy, intratę przez ſiebie oſiarowaną oznaczaiącey, która nigdy być nie może niżſzą od wyciągnioney intraty przez Kommiſſarzòw nadzwyczaynych; a gdy żaden iuż więcey na tęż część licytuiącym bydź ſię nieokaże, zapyta ſię delegowany od Kommiſſyi, raz, drugi i trzeci, ieżeli ubiegaiącego ſię do licytowania nie maſz, po czym za otworzeniem naczynia, a w przytomności zawſze zebranych wſzyſtkich, delegowany od Kommiſſyi, wraz z Kommiſſarzami nadzwyczaynemi wiernością zaprzyſiężoną weryſikować karteczki i wpiſać one w protokuł winni będą, po czym ieden z Kommiſſarzòw przeczyta głośno, ktòrzy i iak wiele nad intratę wyprowadzoną wyżey licytowali?

6to. Po zalicytowaniu iedney części Staroſtwa, zaraz koleyno naſtępować powinna licytacya drugiey, i tak daley, pókąd wſzyſtkie części Staroſtwa iednego zalicytowane nie będą, podobnie Staroſtwo po Staroſtwie naſtępować ma zawſze w porządku publikowanym, a dla nie mitrężenia Obywatelów długim ſiedzeniem, ſtanowiemy: aby oprócz Niedzielnych i Swiątecznych dni, Seſſye Licytacyine ciągle, dzień po dniu naſtępo-

wały od 8mey do 2giey po południu, pòkąd przeznaczone na każden Wydział w części trzeciey, Staroſtwa w każdym terminie odlicytowanemi niezoſtaną; a nim Kommiſſarze zaczną licytować, puł godziną pierwey Kościoła głòwnego, ktòren ciż Kommiſſarze przez ſwoią deklaracyą oznaczą, dzwony naſtąpić maiącą licytacyą ogłoſzą; a nadto przed ſamą licytacyą Woźny na ulicy począć ſię maiącą wykrzyknie.

7mo. Naywięcey licytuiący przez Kommissarzòw nadzwyczaynych y deputowanego od Kommiſsyi, w protokuł Licytacyiny zapiſanym będzie, ieżeli podług poniżſzego oſtrzeżenia okazał wprzódy to wſzyſtko dowodnie, czego prawo po nim żąda, i oprócz tego, dowód otrzymać powinien w Extrakcie przez tychże Kommissarzy podpiſany, zaświadczaiący, iako dla naywiękſzey uczynioney ofiary, w Licytacyi otrzymuie na dziedzictwo część zalicytowaną; ktòre to świadectwo okazać będzie winien Kommissyi Skarbowey, gdy po dopełnieniu niżey wyrażonych z prawa warunkòw, od rezygnowania ſobie zalicytowanego Staroſtwa, lub części ſzukać, będzie.

Z Punktu dwudzieſtego 5go.

8vo. Lubo wſzelkie Kròlewſzczyzny, na iakie części podzielone będą, do Taryff Skarbowych zaciągnięte zoſtaną, wolno iednak bydź ma iednemu nabywcy więcey części zakupić, gdy podzielnie one zalicytuie.

9no. Kiedyby ròwność w naywiękſzey Licytacyi okazać ſię miała, między dwoma, lub więcey Obywatelami nie dzierżącemi Staroſtwo, albo część licytowaną, komplet Kommissyi Licytacyiney, nie będzie miał prawa rezolucyi żadney, lecz ponowienie licytacyi ſtanowiemy, po przebyciu wſzyſtkiego regeſtru Staroſtw w każdym Wydziale, na każden termin pzreznaczonych i do licytowania Uniwerſałem ogłoſzonych.

10mo. W przypadku, iżby żaden licytować nie chciał nad wyprowadzoną intratę wyżey, Kommiſsye Skarbowe *reſpective* Prowincyi weryfikować będą powinny na mieyſcu ſłuſzność wyprowadzoney intraty tey części, na ktòrą licytatura nie będzie, a podług poprawy, tą weryfikacyą na drugim terminie pocznie ſię licytacya, od nieprzelicytowanych części na pierwſzym, kiedyby zaś i na trzecim terminie zoſtało ſię co z Królewſzczyzn, dla wygurowaney intraty nie zalicytowanym, dzierżawca otrzyma dziedzictwo, w cenie oſtatnią luſtracyą determinowaney.

Z Punktu dwudzieſtego 4tego.

11mo. Do nabywania dziedzictwa Królewſzczyzn przepiſanym Licytacyi ſposobem, przypuſzczamy wſzelkich nabywać chcących, nie tylko Kraiowych Obywatelów, ale i Cudzoziemcòw, którzyby w Polſzcze osieść chcieli, i na to podległość ſwoią urzędownie zapiſali przed Kommissyami Skarbowemi, z warunkiem: wſzakże, aby nikomu Dòbr nabytych nieprzedawali, zawodzili, lub wypuſzczali, komu Prawa Kraiowe dòbr poſiadać nie pozwalaią, aby z oſób ſwoich przez wykonanie przyſięgi Obywatelſtwa podległość Prawom Rzeczypoſpolitey przyrzekli, ieżeliby ieſzcze zaprzyſięgłemi nie byli, i aby tacy nowi Polſcy Obywatele, od czaſu nabycia dobr w Polſzcze, albo w Litwie, już na potym żadną ſłużbą, ani Woyſkową, ani Cywilną, obcym Monarchom obowiązani nie byli, a to wſzyſtko pod utratą dziedzictwa *ad fiscum* Skarbu Rzeczypoſpolitey zabrać ſię maiącego, i pod nową Licytacyą, na ſprzedaż dziedziczną podpadaiącego, nie mniey wſzelkiego nakładu na kupno i melioracyą onego; nie będzie zaś mógł licytować w ſwoim Wydziale Kommiſſarz nadzwyczayny, ani Kommissarz Skarbowy, tam, dokąd delegowanym będzie.

Z punktu dwudzieſtego 5go.

12mo. Kupuiący iakąkolwiek część, albo więcey części z Królewſzczyzn, piątą część wartości, iaka z Licytacyi wypadnie, wnieść ma do ſkarbu Rzeczypoſpolitey, a tak iuż dla ſkarbu publicznego, na przeciw wſzelkim zawodom i opuſtoſzeniu dóbr, beſpieczeńſtwo doſtateczne w tych ſamych dobrach będzie, których wartości część piątą, każdy nabywca opłaci; przeto też od reſztuiącey tylko ſummy ſzacunkowey na

F potym

potym Czynſz do ſkarbu opłacać ma, dobra zaś takim ſpoſobem urządzone gdy będą, nabywce pod żadnym pretextem zrzucić ſię nie będą mogli, pod warunkami Prawa o dobrowolnych Tranzakcyach ſtanowiącego.

13tio. Wnieſienie do ſkarbu piątey części rozumieć chcemy, aby każdy nòwy dziedzic Królewſzczyzny tę kwotę, iaka za dziedzictwo z Licytacyi wyciągnięta wypadnie, w czaſie lat pięciu wypłacił, poczynaiąc pierwſzą ratę w rok po odbytey Licytacyi, i w rok potym przez lat cztery uiſzczaiąc ſię ſkarbowi, aż do wyliczenia zupełnego tey wzwyż namienioney piątey części ſzacunku dziedzictwa, iako zaś nowy nabywca pókąd według determinacyi powyżſzey nieopłaci ſię zupełnie z prowizyami *respective* tych kwot, których dłużnym będzie bez ubeśpieczaiącey ſkarb publiczny Ewikcyi, kredytu mieć nie powinien ſtanowiemy: iż nie inaczey rozkład na pięć rat dozwolonym będzie, iak za atteſtatami od Juryzdykcyòw Ziemiańſkich, ktòre do wybiegu tychże lat pod odpowiedzią będą, za ſwoie świadectwo. W defekcie zaś atteſtatòw, i pieniędzy gotowych, dla tym więkſzego Obywatelóm ułatwienia, pozwalamy, nawet nowo nabywcom w papierach pewnych possessyonatów Ziemſkich ofiarować Ewikcyą, która ròwnie iak w atteſtatach Sądowych doſtateczną będzie.

Z punktu dwudzieſtego 6go.

14to. Summę ſzacunkową Staroſtw odprzedać ſię maiących, czyli każdey oddzielnie części, podług powyżſzych opiſòw w proporcyi procentu pięciu od ſta, czyli za prowent roczny, naywiękſzą licytacyą wyciągniony, licząc na wieczność w ilości dwudzieſtoletney, dla każdego nowo nabywcy, a po odtrąceniu od niey 5. części, iako wyżey, ſtanowiemy: aby podług przepiſu poniżſzego, ta wieczną lokacyą miała na odprzedanych Królewſzczyznach, a od tey Czynſz niezmiennie i na zawſze procentowi piątemu odpowiadaiący, Dziedzice Dobr Rzpltey teraz do ſprzedania przeznaczonych w dwóch ratach co rok opłacać powinni będą, zaczynaiąc pierwſzą w pół roku od obięcia przez nowego Dziedzica.

Z Punktu dwudzieſtego ſiodmego.

15to. Nadto dla ſłuſznego zwrócenia Skarbowi Rzpltey łożonych koſztów zkąd y dla nabywców wypływa korzyść w otrzymaniu Mapp Geometrycznych, y doſkonałych Jnwentarzòw; każdy nabywca nowy Dziedzic zamiaſt zwykłego porękawicznego po Złł: 9. od tyſiąca całey ſzacunkowey Summy do Skarbu wnieſie przy odbieraniu Prawa na Dziedzictwo.

Z Punktu dwudzieſtego dziewiątego.

14to. Szacunkowy Kapitał, z przedaży Królewſzczyzn wynikaiący, a w czterech czwartych częściach na dobrach zachowany, Funduſz Skarbu gotowego oznaczać będzie, y iedynie w gwałtowney potrzebie, na obronę Kraiu w przypadku Woyny, po teyże deklaracyi w części dwudzieſtey na rok ruszonym być może, lecz y w tym iedynym przypadku nie inaczey, tylko za poprzedzaiącym wyrokiem Seymu, któren ani iednomyślnością, ani więkſzością proſtą, lecz trzema częściami zdań przeciwko czwartey, przez ſekretne kreſki decydować ma bez poprzedzaiącego turnum głośnego. W żadnym innym przypadku oprocz Woyny, po iey deklaracyi użycie, iakieykolwiek części tego Skarbu mieyſca mieć nie ma; Władza zaś Wykonawcza nigdy pod żadnym pozorem dotykać ſię tego Kapitału domyſłem ſwoim mocna nie będzie pod ſurowością praw *de crimine peculatus* przepiſanych, a w Sądach Seymowych na Miniſtrze lub Magiſtraturze podpiſuiącym zaſtoſowanemi być maiących.

16to. Aby nienaruszone zachowanie tego Skarbu ſzczególnie na obronę Kraiu w zaſòb odłożonego iak naymocniey zabeśpieczone być mogło, y aby w powſzechney ufności Narodu utwierdzone zoſtało, waruiemy: iż na opłatę długów, na żadne dary, na żadne iakiekolwiek nadgrody ał[illegible]fiary, nietylko komukolwiek z powodu iakiey bądź zaſługi, ani Nam KROLOWI y Naſtępcom Tronu, w żadnym Składzie Seymu, Skarb ten naruſzonym bydź nie może, y że takowe użycie iego chociażby iednomyślnością Seymu naſtąpić miało, za gwałtowne, nielegalne y nieważne, w całym Narodzie poczytane być ma, deklaruiemy. Nadto odwracaiąc wſzelkie powody wprowadzenia tey Ma-

Ra

teryi na Seymie, czyli to z propozycyi od Tronu, czyli z Instrukcyi Woiewódzkich, lub nakoniec przez używane wniesienia Seymuiących przystosowane tu mieć chcemy warunki w I. Artykule ninieyszey Ustawy położone, mocą ktorych zabeśpieczyliśmy wszelkie nadania Ziemskie i Dziedzictwa z Krolewszczyzn utwotrzone, nietylko od naruszenia ich pewności y stałości, lecz nawet od wszelkich Wniosków tym nadaniom y Dziedzictwom przeciwnych, a te wszystkie warunki rozciągamy podobnie y na niezmienność czynszu postanowionego, którego ani podwyższać, ani zniżać, ani na inny rodzay wypłaty, zamieniać nie będzie się godziło nigdy.

W Punkcie trzydziestym.

17mo. W przypadku użycia Kapitału tego w części zostey na rok na obronę Kraiu, po deklarowaney Woynie, nie inaczey Kommissye Skarbowe wyciągnąć będą mogły przeznaczoną Summę, tylko w równym rozkładzie na wszystkie Dobra teraz w Ziemiańską własność przemienione, y tak, aby w iednakowym uproporcyonowaniu pewney ilości każdy Dziedzic z Summy szacunkowey, opłacał nie wymagaiąc wszakże wszystkiego od razu, lecz w pewnych oznaczonych przez Kommissye czasach dostatecznie przedłużonych y sposobności Gospodarskiey dogadzaiących, tudzież z powinną bacznością na to, aby ogólna w Kraiu Cyrkulacya pieniężna żadnego gwałtownego wzruszenia nie cierpiała: za wyliczeniem zaś przez nowo nabywców zostey części szacunkowych Summ, w proporcyi równey tyle mniey Czynszu opłacać ciż obligowanemi będą.

18vo. Kiedyby Skarb Publiczny w czasie następnym zwrócił podniesione Summy, a to w proporcyi, w iakiey Dziedzic każden one opłacił, Dziedzice na odwrót przyiąć powinni będą, aby w iednym zawsze porządku y w oryginalney całości tak Skarb gotowy przy dobrach zostawał, iako też Czynsz nie odmienny z onych był opłacany, przeto ieżeli tymczasem w mieyscu podniesionych Summ Dziedzice dług iaki zaciągnęli, ten z zwróconemi od Skarbu publicznego Summami zniesiony będzie.

ARTYKUŁ CZWARTY.

Wymiar Nadgrody dla Kommissarzow nadzwyczaynych Skarbu Rzeczypospolitey.

Z punktu trzydziestego pierwszego.

1mo. Lubo sama cnota Obywatelska przy świateły znaiomości rzeczy wybranych przez Nas Kommissarzow nadzwyczaynych zaręcza nam tychże pilność i dokładność, znaiąc atoli winną im za nadzwyczayne prace nadgrodę stanowiemy, onę w procencie od powiększonego dochodu który cenę przedażną Królewszczyzn stanowić będzie nad dochod ostatniemi Lustracyami i Koekwacyą wyciągniony; a to w proporcyi następuiącey.

2do. Od pierwszego miliona nad ostatnią lustracyą wynalezionego rachowane będą 7 od 100, od drugiego miliona 9 od 100, od trzeciego 12 od 100, od czwartego zaś i podobnie od dalszych milionow po 12 od 100 rachować się będzie w nadgrodzie dla Kommissarzow nadzwyczaynych.

3tio. Jako oddzielnemi wydziałami pracować będą ciż Kommissarze nadzwyczayni, tak dla słuszności aby nadgroda odpowiedała pracy, równy oney podział przez wydziały proporcyonowanym zostanie tak w Koronie iako i w Litwie.

4to. Tę nadgrodę Skarby Oyboyga Narodow po skończonych Licytacyach z wniesionych do Skarbu Summ przez rozkupuiących nowe dziedzictwa wypłacać maią tymże nadzwyczaynym Kommissarzom każdemu z osobna za kwitem iego oprocz powyżey determinowaney pensyi roczney która onych dochodzić aż do czasu odbytey Licytacyi powinna będzie.

ARTYKUŁ PIĄTY.

Ocalenie Sprawiedliwości dla Starostow dzisieyszych.

Z punktu dwudziestego pierwszego.

1mo. Ocalenie sprawiedliwości dla Starostow i wszelkich uprzywileiowanych Dzierzawcow którzy Krolewszczyzny posiadaią lub do osiągnienia ich po zeyściu dożywotnikow służące sobie maią Prawa, mieć chcemy odpowiadaiącym początkowemu zabeśpieczeniu wiary publiczney i na ten koniec co następuie stanowiemy.

2do. W iakiey proporcyi należy Staroście albo innego tytułu Dzierżawcy część intrat z mocy Przywileiu i Prawa na teraźnieyszym Seymie zapadłego w takiey samey proporcyi zupełną, część dochodu pod tytułem Czynszu wiecznego usta-

nowionego dla nich zachowuiemy na wfzyftek czas iaki ich Prawa i Przywileie zaięły a mianowicie iż każdy dożywotnik połowę, każdy Expektant $\frac{3}{8}$ części, a każdy Emphiteuta $\frac{1}{9}$ część mieć będzie dla fiebie z procentu piątego od fzacunkowey Summy. po wytrąceniu wfzakże na rzecz Skarbu podatku dziedzicznego wedle brzmienia Artykułu fzoftego, a w tym mieyfcu pod nazwifkiem dożywotnikow rozumiemy i te Ofoby oboiey płci ktorym *Jura communicativa* albo *in folidum* flużą naftępnie iednemu po drugim.

3*tio*. Gdzie w Staroftwach i iakiego bądź nazwania Krolewfzczyznach znayduią fię Miafta wolne według brzmienia Prawa pod tytułem *Miasta Nafze Krolewfkie* w czworakim przez tęż Uftawę podzieleniu na Miafta Przywileie lokacyine maiące i z nadań użytkuiące na Miafta Dyplomata *renovationis* otrzymać mogące z nadaniem Ziemi iaką teraz niewątpliwie pofiadaią, na Miafta w ktorych Seymiki Ziemfkie fą oznaczone i na te nakoniec ofady ludzi wolnych ktore daią fiedlifku fwemu przyftoyną poftać Miafta, ponieważ podług powyżfzych urządzeń cokolwiek w Mieście do oftatniego domu znaydzie fię oprocz Łanow i Folwarkow Starościńfkich nie mniey Wfiow Woytowfkich pod Licytacyą nie podpadnie i do przedaży na wieczyfte dziedzictwo Ziemiańfkie należeć nie będzie tam wfzędzie iaka tylko intrata przefzła Starościńfka znalezioną zoftanie lub na iaki dochod roczny Miafto obowiąże fię część dożywotnika Expektanta lub Emphiteuty zupełna temuż przyznaie fię bez wytrącania naymnieyfzego.

4*to*. Kofzta Staroftow czyli wfzelkich uprzywileiowanych Dzierżawcow tak dotąd łożone iako i te ktore odtąd łożyć będą na budowy gofpodarfkie i na wfzelkie reparacye; na zaięcie albo wyczyfzczenie Stawow, ofufzenie Łąk, lub innych gruntow, na wydobycie Pol nowych, zgoła na podwyżfzenie zwykłego dochodu: doftatecznie nadgrodzone im będą w zupełnym uczeftnictwie oftrzeżoney dla nich części z tego famego dochodu, którego podwyżfzenie zwiękfza razem udział intraty dla nich famych.

W czym famym zapewnieie maią że nie zoftaną prożne ich nakłady, ktoremi ftan Dobr w pofiadaniu fwoim, będących ciągle polepfzać zechcą, dopoki przedaż wieczyfta nie naftąpi.

5*to*. Jeżeli nabywca nowy dziedzic inwentarzow gruntowych przefzłego dziedzica właſnych i wfzelkich remanentow do niego należących za ugodą z tymże nie zakupi, wtedy do 3. Miefięcy zachowania tego wfzyftkiego pod odpowiedzią na gruncie dozwolić ma, fzczegolnie zaś co do Zboż tak w Snopie iako i w Ziarnie wzbronić nie może, fkładu tego wfzyftkiego do poł roka naydaley. W rachunkach zaś między pierwfzym Dzierżawcą a nowym nabywcą Dziedzicem w rzeczy Zboż na polu będących zbior Jarzyny przez połowę należeć będzie wychodzącemu z poffeffyi Dzierżawcy.

W punkcie dziewietnastym.

6*to*. Te Krolewfzczyzny ktore z pod przywileiow dożywotnich wyfzły i innym nadaniom przez Seymy uchwalonym niepodpadały lecz do rozrządzenia Kommiffyow Skarbowych doftały fię gdy za Kontraktami tychże Kommiffyow przez Licytacyą fą wypufzczone w Dzierżawę na lat pięćdziefiąt nie inaczey mogą bydź rozprzedane na Dziedzictwo tylko za poprzedzaiącą dobrowolną ugodą z temiż Dzierżawcami, o odftąpienie Kontraktu daiąc pierwfzeńftwo tym famym Dzierżawcom do nabycia wieczyftego Dziedzictwa bez Licytacyi nowey ieżeli Kommiffarze nadzwyczayni w Luftracyi takowych Krolewfzczyzn znaydą czwartą częścią mnieyfzą daleko intratę nad wyciągnioną i przez Kommiffye Skarbowe odbytą Licytacyą.

7*mo*. Te Dobra Natury Krolewfzczyzn ktore lennym prawem, albo do wytrzymania Summ dawnemi prawami nadane były na kilka Pokoleniow i na ktore Dekreta Kommiffyow Skarbowych na mocy prawa Seymu teraźnieyfzego powypadały z zatwierdzeniem pozoftałych dożywociow kilku oprocz poffeffora aktualnego po wyprowadzeniu intraty fpofobem dla wfzyftkich Krolewfzczyzn wyżey przepifanym pod Licytacyą podpadać nie maią, ieżeli dzifieyfi onych Poffefforowie przez

dobrowolne Subjekcye od dobrodzieystwa
dożywociow kilku na pokolenia rozcią-
gaiących się ieszcze odstąpią i tymże sa-
mym Possessorom dzisieyszym odprzeda-
ne zostaną na wieczność Ziemiańską.

8vo. Lubo dla nowonabywcow Krolew-
szczyzn postanowionym zostało w punkcie
11 artykułu 3go iż za attestatem Sądu
Ziemiańskiego tylko będą mieć pozwolo-
ny sobie kredyt piątey części szacunko-
wey nowego dziedzictwa, ieżeli bądź pie-
niędzmi gotowemi tey nie opłacą bądź
papierami pewnemi Obywatelow Ziem-
skich possessyonatow; Dożywotnik, atoli
Expektant lub maiący summę wyrowny-
waiącą piątey części do wypłaty przepi-
saney, gdy tym nowo-nabywacem zosta-
nie potrzebować nie będzie rzeczonego
atestatum iako *Jus in re* maiący.

9no. W Licytacyi iaka iest w Artykule 3cim
nakazana ieżeli tey Starosta w rowney
kwocie zalicytował z Obywatelem ustron-
nym przez sprawiedliwość Possessorowi
pierwszeństwo do zadziedziczenia przy-
znaiemy a nadto, ponieważ Kapitały Zie-
miańskie wyłożone na melioracye Dobr pu-
blicznych zasłużoney wymagaią wdzięczno-
ści, dobrodzieystwo zaś pozwoloney par-
tycypacyi z części possessorom dzisiey-
szym przyznanych podług naywyższey
licytacyi rownie uszczęśliwia wszystkich
bez powinney rożnicy między Starostami,
ktorzy dobro publiczne meliorowali a te-
mi co pozwalany dochod wybieraiąc o
pomożenie swoiey tylko własności dba-
łemi byli, przeto mieć chcemy i stano-
wiemy, aby ci z possessorow dzisieyszych
ktorzy dla Prawa Emfiteutycznego sobie
i następcom służącego i nadziei przydłuż-
szey korzyści za świadectwem Kommissa-
rzow nadzwyczaynych przez swoie nakła-
dy zdublowali szacunek Rzepltey dziedzi-
ctwa w ciągu swey possessyi pierwszeństwo
do zadziedziczenia mieli, ieżeliby do tey
ilości przystąpić chcieli, zaraz iako z nay-
wyższey licytacyi przez kogokolwiek ofia-
rowaney byłaby ogłoszoną.

10mo. Tym z possessorow dzisieyszych, kto-
rzyby na Krolewszczyznach summy wnie-
sione *ante unionem*, bądź przez oddzielne
Kon-

Konstytucye mieli, a przez wyrok Sye-
mowy lub Kommissyow Seymowych exte-
nuacya tychże summ nie była determino-
waną, procent piąty iaki dotąd wybierali
i iaki się im należy pokąd summy wypła-
cone nie będą zabeśpieczamy z tym
wszakże warunkiem, iż w piątey części
szacunku przez nowo nabywcow opłacić
się maiącey nie będą też summy przyięte.
Jeżeliby Starosta Prawo do summy maią-
cy odziedziczał dobro publiczne, zaleca-
my nadto tak Kommissyom Skarbowym
iako też Kommissarzom nadzwyczaynym
aby takowe summy nie iuż na całych Sta-
rostwach iak dotąd, lecz na proporcyo-
nalney i procentowi odpowiadaiącey czę-
ści były zabespieczone, i procent zape-
wniony nie z części czynszu Skarbowi na-
leżney był odtrącony, lecz z massy ca-
łey intraty z licytacyi wynikłey po kto-
rego wytrąceniu z reszty rachowane bę-
dą części dochodow iuż Dożywotnikom
iuż Expektantom i Emfiteutom w mocy
punktu 2go tego artykułu piątego zape-
wnione.

11mo. Po uskutecznioney zmianie Krolew-
szczyzn w Dobra Ziemiańskie prowent z
miast iakie powyżey specyfikowane i ie-
dynie wolnemu są w myśli Prawa, a kto-
ren dotąd przez Starostow lub innych
Dzierżawcow był ciągniony i iak z osta-
tniego wyrachowania Kommissarzow nad-
zwyczaynych znaleziony będzie, ponie-
waż wprost do rozrządzenia Kommissyow
Skarbowych należyć ma, a należytość Sta-
rostom lub Dzierzawcom dzisieyszym po-
dług powyższey determinacyi należy się:
Nie mniey co do części tak Dożywotni-
kom, Expektantom iako też Emfiteutom,
ieżeliby nie odziedziczyli Starostwa bądź
Krolewszczyzny, ponieważ od nowych
Dziedzicow Ziemskich wypłacane być po-
winny; dla zabeśpieczenia tychże Staro-
stow dzisieyszych stanowiemy, iż w przy-
padku zamitrężenia należytości tymże,
exakcye mieyscowe ktore nigdy oddziel-
nie ale zawsze razem odbierać maią, na
delatę takowe należności rownie iak po-
datki Rzepltey wydawać powinny będą
i za temiż delatami woyskowa exekucya
następować będzie.

tamo. Gdyby Staroſtowie i inni uprzywileiowani Dzierzawce żądali od Nabywcow nowych Dziedzicow opłacania ſobie w ſummie kapitalney wartości doczeſnego prowentu i Nabywcy nowych Dziedzictw zgodziwſzy ſię dobrowolnie opłaciliby im w takowy ſpoſob doczeſne Prawo: iuż potym ſami na ich mieyſcu tegoż prowentu używać będą dopoki tych przeſzłych Dzierzawcow uprzywileiowanych Prawa niezgaſną, dla czego Nabywca nie inaczey zatrzymywać u ſiebie prowent doczeſny od Dzierzawcy nabyty będzie miał Prawo iak za okazaniem w mieyſcu exakcyi kwitu Oryginalnego Aktora i legitymacyi przez Kommiſſye Woiewodzkie dla dowodu iego aktualnego życia: podobnie rozumieć ſię ma o tych ktorzy po Prawie 1775 od Staroſtow dożywocia ich ponabywali albo wlane ſobie prawnie otrzymali Prawa Emfiteutyczne.

ARTYKUŁ SZOSTY.

Porownanie Dobr Ziemſkich względem iednakowych ciężarow publicznych.

Rowność Obywatelſka, rowna ſprawiedliwość dla wſzyſtkich, i ſama rządowa polityka wymaga, aby dobra i maiątki wſzelkie iednakowey właſności, iednakowym ciężarom publicznym ulegały. Nowe Ziemiańſkie Dziedzictwa z przedaży Krolewſzczyzn powſtaiące nie będąc bynaymniey rożniącym ſię nabyciem dla nowych Dziedzicow, iak ſą wſzelkie inne kupna Dobr Ziemſkich, bądź za gotowe pieniądze nabywane, bądź za przeięciem cudzych długow oſięgnięte, ktore zwykłym podatkom publicznym podlegać muſzą, a w cenie przedaży zbywaiący dobra Dziedzic takowy ciężar gruntowy z ceny ſzacunkowey potrąca, albo kupuiący w miarę podatkowego ciężaru cenę zniża. Przeto i Rzeplta w przedaży Krolewſzczyzn na Dziedzictwa Ziemianſkie wſzyſtkich nabywcow oſtrzeżonych mieć chce, że te dobra oprocz wſzelkiey opłaty za wartość dziedzictwa z wſzelkiemi pożytkami iego, bądź gotowizną zaſpokoioney, bądź w obowiązku corocznego dochodu procentowego przy dobrach zachowaney, rowny na potym Ziemiański Podatek iak inne dawne Dobra Ziemiańſkie znoſić będą podług prawideł iakie z koekwacyi wypadną; rownie na dalſzą przyſzłość od iednakowego rozkładu ciężarow publicznych

ieżeliby iakie z Prawa powſzechnego wypadały, wyięte nie będą; iako też nawzaiem pod żadnym pretextem większych nad dawne Ziemiańſkie Dobra Podatkow nigdy narzuconych i pod iakimkolwiek bądź tytułem nałożonych mieć nie mogą. Co ſię zaś ściąga do opłaty ze Staroſtw pokąd te po licytacyi odbytey Dziedzicow nie będą miały, proporcyonalną do myśli Prawa oſtrzegamy po koekwacyi, i taką aby Dobra Ziemiańſkie więcey nad Prawo nie zdawały ſię bydź uciążonemi.

Arynga przyſięgi Kommiſarzow nadzwyczaynych.

„ Ja N. przyſięgam Panu Bogu Wſzechmogącemu w Troycy S. Jedynemu na to iż z wyroku Stanow wybrany do ſprawiedliwego zluſtrowania Dziedzictwa Publicznego w wydziale iaki z loſu na mnie wypadnie wiernie, poczciwie i ſumiennie dopełnię to wſzyſtko co mi w prawie ieſt zaleconym, oprocz penſyi i nadgrody prawem przepiſaney od nikogo darow ani opłat wymagać i przyimować nie będę, wedle Boga i ściſley ſprawiedliwości, ani Skarbowi publicznemu, ani Dzierżawcom lub Włościanom podchlebiać nie będę, (czaſu licytacyi wiernie ogłaſzać mam co w karteczkach zapiſanym będzie, i świadectwa extraktem z protokułu nie inaczey podpiſywać będę, iak po ściſłym zweryfikowaniu ieżeli naywięcey licytuiący w myśli Prawa może bydź Dziedzicem, namow żadnych używać nie mam bądź na ſzkodę Skarbu w ſtraſzeniu licytantow, bądź na ſzkodę Obywatelow w zdradliwym zachęceniu. A iako w całym urzędowaniu poczciwie i ſumiennie ſprawować ſię żądam i przyrzekam; tak mi Panie Boże dopomoż i niewinna Męka Chryſtuſa Pana) „

Kommiſſarz Skarbowy delegowany z tey Aryngi na te tylko ſłowa przyſięże ktore do licytacyi ściągaią ſię.

Z